

A [PÁRNA HELYETT...] (633.) a kötet sokadik szövegvariánsa. Néhány szóhasználati eltéréssel – KIHAJOLNI VESZÉLYES címmel – megjelent az *Életünk* hasábjain (1978/3. 200.). Ezzel a címmel, öröklődően 1979-es évszámmal szerepel a költő egybegyűjtött írásaiban (1986; 2003; 2009).

Takáts Gyulát és Weöres Sándort évtizedes barátság kötötte össze. Írtak egymás köteteiről; levelezésük a harmadik nemzedék fontos kordokumentuma. A kaposvári költő Csöngére is ellátogatott, élményeiről versben, emlékidéző köszöntőben is szólt. A TAKÁTS GYULÁNAK című Weöres-epigramma (661.) születési idejét és körülményeit Fodor András leveleiből és naplójából pontosan ismerjük. Az ÉVEK, MADARAK című Takáts-kötetet Kerékgyártó István bírálta az *Új Írás*ban. Weöres alpárinak érezte a kritikát, és 1966. január 30-án Fodor András jelenlétében ezt a négy sort rögtönözte. (Lásd: CSORBA GYÖZŐ ÉS FODOR ANDRÁS LEVELEZÉSE 1947–1994. Pannónia Könyvek, Pécs, 2005. 78.; Fodor András: EZER ESTE FÜLEP LAJOSSAL, II. Magvető, 1986. 419–420.)

A szerkesztői utószót (671–674.) már nagyon szomorúan olvastam. Ezeket a befejező sorokat is ilyen lelkiállapotban kopogom. Sok mindent nem értek. Az utóbbi két évtizedben több, korábban ismeretlen Weöres-vers is megjelent. Ezeknek gyakran sem a jegyzetekben, sem a közölt művek között nem maradt nyomuk. Legbosszantóbbnak az ILLYÉS GYULÁNAK című pamflet elhagyását tartom (Weöres Sándor: EGYBEGYŰJTÖTT LEVELEK, II. 203.). Nem értem, hogy miért maradt el az alapos lektori, korrektori munka, amely a hibák jelentős részét kiszűrhetne volna. A korábbi kötetek kritikai visszhangja is több figyelmet érdemelne.

Kíváncsian és aggodalommal várom a folytatást. Az egyelőre késlekedő levélkiadás az eddigieknél nagyobb türelmet, körültekintést, alaposágot igényel. Megvalósulásáról és a már említett interjúk, vallomások kötetéről szívesebben írnék méltatást, mint hibajegyzéket. Ehhez a felsoroltakon kívül az irodalmi, irodalomtörténeti közállapot változására is szükség van: a kötetek rangjához méltó kritikákra, elfogulatlan, előítéletektől mentes véleményekre, felelősségüket felismerő örökösökre és segítő szándékú szakemberekre.

Lőcsei Péter

IDEGEN TESTEK

Péterfy Gergely: *Kitömött barbár*
Pesti Kalligram, 2014. 448 oldal, 3490 Ft

„Halálos veszélynek teszi ki magát, aki
különbözni mer.” (46.)

Amikor megpillantottam Péterfy Gergely regényrészletét a *Holmiban* (2013/7–8., akkor még A MAJOM ÉS A BARBÁR címen), azzal a mohósággal estem neki, mint aki már régen erre és csak erre várt.

Valaha régen, a hetvenes évek végén, amikor egyetemi doktori dolgozatomhoz elolvastam Kazinczy levelezésének huszonhárom vas-könyvtárában, akkor nyílt ki ez a világ. Persze csak résznyire, Kazinczy elragadó, sokszínű, vonzó és taszító egyéniségén keresztül: de a lényegét egy percig sem tévesztve szem elől. Azt ugyanis, amit Szerb Antal a magyar felvilágosodásról szólva valahogy úgy fogalmazott meg, hogy aki a gondolkodásnak némi jelét adta, azt vagy lefejezték, vagy börtönbe zárták. Eltűntették saját világukból mint zavaró tényezőt, kizárták a 'rendes' emberek sorából a 'hazaárulókat', akik vadászat, agarászás és ivászat helyett könyvekkel, nyelvtanulással, képekkel és zenével múltatták az időt.

Péterfy Gergely regénye végül a KITÖMÖTT BARBÁR címet kapta. Az olvasó szembesülhetett az előzetesen közölt részletek változtatásaival, amint a szöveg elnyerte végső alakját. A könyvet megalapozó bécsi kutatásokból kinőtt PhD-dolgozat az interneten olvasható, lelkiismeretes, érdekfeszítő munka, érdemes megismerkedni vele. (ORPHEUS ÉS MASSINISSA / KAZINCZY FERENC ÉS ANGELO SOLIMAN, PhD értekezés, Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2008.) Annál is inkább, mert éles fénysugarat irányít a gazdag Kazinczy-szakirodalom eddig homályban maradt pontjára, a mester és Angelo Soliman barátságára. Kazinczy és Angelo Soliman rövid, de jelentős viszonyának különössége csak részben eredeztethető Soliman afrikai származásából, a bécsi arisztokrata társadalomban elfoglalt sajátos helyéből, szabadkőműves és illuminátus kapcsolataiból. Porhüvelyének halála utáni botrányos sorsa, testi maradványainak útja a Természettudomá-

nyi Múzeum titokzatos, belül halványpirosra festett, kívül zöld, lefüggönyözött üvegszekrényébe avatja kulturális thrillerré Péterfy izgalmas regényét.

Hosszú évek kutató- és írói munkája után aktuálisabb olvasnivalót, megrázóbb vádiratot nem adhatott volna Péterfy a rokon lelkű olvasók kezébe arról a magyar világról, amely mindig visszatérni látszik ősi kiindulópontjára, otthonos barbárságába. Ott érzi jól magát az az ősi osztály, amely mindig felszínre tör, hosszabb vagy rövidebb lappangás után, mint a keljfeljancsi, könyörtelenül érvényesítve gonosz, sunyi, alattomos világgépét, amiben mindenki 'hazaáruló', aki 'idegen', s hogy ki az idegen, azt ez az ősi osztály mondja meg.

Hosszú ideje vártunk már erre a regényre, nemcsak a felvilágosodás korának és Kazinczy személyiségének varázsa miatt, hanem inkább fájdalmasan érvényes aktualitása okán.

A regénynek három narrátora van. A legtöbb és a regény gerincét jelentő információt az a mindentudó narrátor közli az olvasóval, aki gróf Török Sophie hangján szól, egyes szám első személyben. Ez a monológ mindig emlékező bevezetéssel kezdődik, és rábízatik a szöveg legfontosabb rétege: a három főalak (Kazinczy Ferenc, gróf Török Sophie, Angelo Soliman) által vallott értékrendszer érzékeny, hiteles, meggyőző képviselete. „*Ahogy álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, és velem szemben a vörös szekrényben ott állt a fekete test, eszembe jutott, ahogy Ferenc elmesélte, milyen különös viszony fűzte Angelo Solimant a Múzeumhoz.*” (9.)

Török Sophie hangja széles regiszteren mozog, újra és újra meglepi az olvasót. Alakja egyrészt az idősíkok közötti szüntelen mozgás záloga, másrészt Sophie élete egy teljes női fejlődés-regény az éretlen, hallgatkozó hatéves kislánytól a rózsaként kibomlott, szenvedni és szenvedélyesen szeretni képes érett nőig, aki a halálba is képes elkísérni azt, akit szeret, de az idegének iránti caritas is érzékeny személyiségének a része.

Angelo Solimant egy ismeretlen, de szintén mindentudó elbeszélő jeleníti meg, Kazinczy Ferencet a harmadik narrátor hangja kelti életre. A három narráció a klasszikus zene szabályainak megfelelően, a ritmusok és a szólamok versengésének harmóniájával fonódik egybe.

A regény gondolati rétegei közül csak a legfontosabbakat emeljük ki, meghagyva a többi-

eket egy későbbi, alaposabb elemzés számára. Ezek a rétegek legpontosabban kulcsszavakkal ragadhatók meg. Bizonyos, hogy a címben is előforduló 'barbár' a regény legfontosabb kulcsszava, fogalma és értelmezési kerete. Párja az 'idegen'. De ki a barbár és ki az idegen? Attól függ, honnan nézzük? A centrumból nézve az idegen a barbár, a perifériáról nézve a barbárok számára mindenki idegen? Növeli a zavart a 'jó vadember' felvilágosodás kori mítosz, A GÁLÁNS INDIÁK (Jean-Philippe Rameau) kecsesen táncoló 'vadjai'. „*Talán csak a barbár érti meg az idegent, és az idegen a barbárt.*” (435.) Kazinczy Ferenc és Angelo Soliman barátságát értelmezve hangzik el ez a mondat a regény végén.

A regény talán legszebb szimbóluma a barbár földbe ültetett magnólia története. A fiatal és reménykedő pár, Ferenc és Sophie a jövőben bízva házat és kertet akar teremteni, jövőendő közös életüknek keretet, gyermekeik számára otthont. Baljós körülmények árnyalják az otthonteremtés igyekezetét.

Először is Török Sophie tapasztalatlan, a zár-dából nemrég szabadult, az ott nyert ismeretek, tudás, műveltség éppoly szűz, mint ő maga, nincs kipróbálva. Lelke, mint a francia kert a bécsi zárda udvarán, rendet, tisztaságot, nyugalmat sugall. Kazinczy Ferenc számára azonban a francia kert a rabságot és az elnyomást jelképezte, az ő ideálja az angol kert, a szabadság rendtelensége, múrommal, zabolázatlan növényekkel. Kazinczy lelke már összetört a hosszú rabság alatt, nehezen tudta elhinni, hogy szabad. Hatalmas öfgyelmét és tartását megmégkísérti az örület, amitől a képzelet építményébe menekül. Ellenséges környezetében egyedül Sophie érti meg, tudja, hogy valójában ki ő, a külvilág számára „*nevetséges idegen*”. (31.) „*Aki szabad, az nem lehet rendes ember. A rendes ember az rab, mint ők maguk.*” (31.) A sötét, gonosz, sunyi, babonás parasztkor ellenségesége ugyanaz, amit Borbély Szilárd kíméletlen pontosság-gal élénk állít a NINCSTELENEK-ben. Hogy közben eltelt több mint kétszáz év? Itt lassan múlik az idő.

És itt jön a magnóliaültetés. Kétszer. Az ördög fájáról van szó, emiatt jön hat lapos tekintetű, fenyegető paraszt a házhoz fejszével: „*Vágya ki, grófnő. Ne várja meg, amíg az emberek intézik el.*” (35.)

Hogy lehet itt azt az életet élni, amit megálmodtak?

„A barbár vidéken, ahol élnünk adatott [...] Azon a vidéken, ahol élnünk adatott, előttünk soha senki nem olvasott kottát, senki nem festett képet, senki sem olvasott verseket.” (43. k.)

Ez az idegenség lényege, valami olyasmit csinalni, aminek az átlagember számára semmi értelme. A világ esztétikai megélése mit sem jelent Kazinczy durva testvéreinek vagy a regmeci parasztnak. A nemesi közvélemény éppúgy hazadrulásnak tartja a szellemi életet, az intenzív gondolkodást, mint az írástudatlan paraszt. Sőt, még veszélyesnek is tekinti. Ami úri hóbort a parasztnak, amin röhögni lehet, az lázadás a nemesnek az ősi rend ellen. Ezért kell kivágni a magnóliát, ezért omladozik a megszokottól eltérő arányú és beosztású ház, hullik szét a benne élők élete, vadul vadonná a kert.

Különös dimenzióba kerül a barbár-idegen fogalompár Kazinczy emlékeiben, ahol az apjával együtt a Grabenen elszenvedett megaláztatást idézi fel. A bécsi utca embertömege neveti ki a két 'barbárt', a magyar ruhába öltözött apát és fiát, örök fájdalmat okozva az érzékeny fiúnak. Ki itt az idegen? Ki itt a barbár? Péterfy Gergely beszámol egy interjúban a bécsi levéltárban folytatott kutatásairól, ahol elmondja, Kazinczy milyen kitűnően használta a német nyelvet, ha társalgásra került sor. A bécsi átlagpolgárnál sokkal jobban ismerte a múzeumok, könyvkereskedések, metszetárosok kincseit, és tudatosan, választékos ízléssel vásárolt. Otthonosan mozgott Bécsben, tájékozott idegennek talán nevezhető, de barbárnak semmi esetre sem. Nem beszélve arról, hogy Kazinczy volt az első nyugatos magyar író, mert azzal, hogy a német kultúrát választotta követendő példaként, a kelet–nyugat tengely vált meghatározóvá, a német nyelvújítás tapasztalataival együtt. (Vö. Radnóti Sándor Winckelmann-könyvével, Atlantisz, 2010. 480.) Ugyanakkor ő volt az első magyar esztéta; a szépség ideája vezérelte az életét, ezért az eszményért csaknem mindent feláldozott.

Az ismeretekkel felvértezett, művelt, a szabadkőműves eszmékben védelmet találó fiatalember már fölényesen nevet új, 'idegen' és 'barbár' barátjával, Angelóval a bécsi köznép gúnyolódásán. Akkor még nem tudja, hogy fekete bőrű és fehér lelkű barátja milyen rettentő örökséggel terheli meg halála után.

A regény megismertet bennünket egy újabb fogalompárral a nemzeti önismeret felé vezető rögös úton: a megaláztatás és a frusztráció e két újabb jelenség, amit a regény sokféle változatban és hatásosan elénk tár.

A megaláztatásra kitűnő példa apa és fia esete a Grabenen. „Gondolkodásának legmélyébe fészkelte magát az a fájdalom, amit akkor megtapasztalt. Nem is az volt a legégetőbb, hogy az apját a szeme láttára alázták meg, hanem a visszavonhatatlan és megfellebbezhetetlen evidencia, amellyel barbároknak tekintették őket [...] A megvetéssel a méltóságukat, az ember voltukat vették el tőlük. [...] Ferenc ekkor hátrázhatta el, hogy azt az elviselhetetlen megalázottságot, amelyet az alacsonyabb rendűsége okoz, nem úgy fogja legyőzni, hogy külsőleg a németekhez hasonul, hanem azzal, hogy belülről szünteti meg azt az ürességet, amittől fogást találhat rajta a megvetés...” (238. k.)

Bossányi Zsuzsanna házában, egészen kicsi fiúként szintén el kell viselnie testvére, az alattomos és irigy Dienes gonoszságait. Ezek a megaláztatások a gyermekévekhez képest démoni erejűvé válnak felnőttkorukban, a börtönévek után. Kazinczy Ferenc része a megaláztatás, Kazinczy Dienes része a frusztráció, melyet testvére kiválósága és saját hitványsága ébreszt benne. E két pszichológiai jelenségre adott válasz a két jellem kulcsa: Ferenc olvasásba, önmaga pallérozásába menekül előle, Dienes egyre aljasabb bosszúba süllyed. Ferenc válasza a megaláztatásra az 'emember' fogalmának megalkotása, az emember mint a szabad ember, a filozófus ideáltípusa. Az emember megkettőződik, reflektál önmagára, kilép egy más világba, idegen nyelveket, szokásokat ismer meg. A gonosz, sunyi, alattomos Dienes és a család a frusztrált ember minden lelki szennjét zúdítja Kazinczyra: „[Dienes] rájött arra, amit a gonoszak hamar felismernek: nem önmagát kell jobbá tennie, épp elég, ha a bátyja erényeit befeketíti.” (203.)

Az igazi pokol a szabadulás után várja Kazinczyt, testvére diadalt ül felette: „Ferencet el kell dugni valahogy [...] A Biblián kívül ne legyen könyv a házában [...] mert minden baj a könyvekből származott [...] Elárulta a hazát.” (211.) A hitvány képmutatás, az álnokság, a frusztrált bosszúvágy azt teszi a széphalmi kerttel, amit Kelety Gusztáv A SZÁMŰZÖTT PARKJA című képén láthatunk. Disznók rőfögnek az egykori szőkőkút körül, elvadult fák zúgnak a romok fölött.

Angelo Soliman ugyanezt a rettentő tapasztalatot gyűjti össze az évek során, mint szabadkőműves társa és barátja. Megalázzák, kihasználják, neveltségessé teszik. Szelleme kiválósága ugyanarra az útra vezeti, önmaga tökéletesítésére törekszik, képes az öniróniára: „*Mit gondolsz, Ferenc, kérdezte nevetve Angelo, melyikünket néznek barbárabbnak?*” (354.)

Szabadkőműves eszméiken alapuló barátságuk öntudatlanul közös háttére a tehetségük, ami nem megtanulható, ami adottság, véletlen, esetleges, de felismerve már a szorgalom műve. Tehetségük erejével képesek kitörni sorsuk börtönéből.

Angelo Soliman testi mivolta hozza játékba ebben a szellemi térben a *test* problémáját. Az ő feketesége, különös szépsége, radikális eltérése a megszokottól, vagyis *idegensége* leplezetlen érzéki izgalmat kelt a környezetében, érzelmeket és indulatokat korbácsol fel. A könyv borítóján láthatja az olvasó annak a rézmetszetnek a részletét – ő, miért csak a részletét? –, amely megörökíti teljes testi szépségében és ifjúságában Angelo Solimant, afrikai tájkép előtt, egzotikus öltözékben.

„*Ami eddig a rút és a csúf mértéke volt, megfordul, és a szép mértéke lesz. Legyenek ők rútak, a féléhek. Mert a szépség a szabadság szépsége [...] Mint Dávid nézett Góliátra Michelangelo szobrán, úgy nézzen Angelo Bécs szemébe. [...] Így lett Angelo teste ikonná*” (347. k.) – mondja az öreg szabadkőműves, Ignaz von Born. Ez a test válik a regény utolsó szakaszában botránnyá (428.), mert Angelo halálakor, 1796-ban már I. Ferenc uralkodott, minden progresszió ellensége: „*...állami politika szintjére emelte a leplezetlen gyűlöletet minden iránt, amiért mi lelkesedtiünk, s akit nem végeztek ki vagy nem zártak börtönbe, azt megaláztatással, gúnnyal és kiközösítéssel büntetik*”. (425.) A büntetés elrettentő formája a holttest kitömése és kiállítási tárggyá szentségtelenítése. A hatalom küldötte, a kancelláriai segédfogalmazó még életében keresi fel Angelót a kancellária üzenetével, miszerint halála után testét állami tulajdonba vennék a Természettudományi Múzeum számára. Angelo a különös látogatás után azonnal felkeresi szabadkőműves barátját a múzeumban: „*Nevettek. Az udvar részéről a dolog nyilvánvaló arrogancia, tobzódás a hatalmi mámorban: nincs más céljuk vele, mint Angelo személynél keresztiül megalázni mindenkit, aki*

valaha a felvilágosult eszmékkel kötötte össze az életét, és diadalittasan demonstrálni az ő hatalmukat a mi testiünk felett.” (431.)

Kazinczy teste ugyancsak a szenvedés lépcsőfokain zuhan egyre lejjebb a halálba, az ő testét a kolera szentségteleníti meg, a test, amely a faunjátékban az elragadtatás és a gyönyör forrása volt, gyötrelmekben aláztatik meg. „*A test [...] úgy tesz, mintha birtokolná a személyt.*” (440.)

Angelo Soliman és Kazinczy Ferenc szelleme ki tudott szabadulni a test fogságából a *nyelv* segítségével. Mindkettőjük számára a nyelv és a nyelvek jelentették a legfontosabb eszközt a megaláztatás elleni küzdelemben. Kazinczy meggyőződése, hogy: „*Ez a táj és ez a nép még nem érett meg a leírásra.*” (64.) Még nincs kitalálva a *nyelv*, amivel leírható, amivel szakakba lehet foglalni nyersségét és kezdetlegességét. Először *fordítani* kell idegen nyelvekből, meg kell tanulni, hogy csinálják máshol, ahol a dolgozók közepében élnek. Először idegen nyelven kell elmondani, hogyan érdemes élni, aztán egy megújított, a barbárból megszelídített nyelven honosítani az új, emelkedettebb életformát.

Angelo fegyvere szintén a nyelv, a nyelvek, melyeket birtokol. A klasszikus nyelvekkel a számára ismeretlen földrész, Európa kultúrájába hatolhat be, önbizalmát erősítheti, intellektusát edzheti. A német nyelv Bécsben válik vívótörré számára a megaláztatásokkal szemben: „*[Angelo] megszokta, hogy mindenütt feltűnést kelt, és azt is megszokta, hogy ez a feltűnés mennyire fizikai, testi természetű.*” (168.) A tolokodó, hisztérikus tömeget, amely egyre közelebb nyomul, inzultálja, fogdossa, köpködi, egy módszerrel tudja megdöbenteni: ha tökéletes bécsi németiséggel megszólal, és mond valami választékos mondatot. A nyelv hatása varázslatos, a címzetek alól valósággal kihúzza a szőnyegyet, önbizalmuk, agresszivitásuk egy pillanatra megtorpan. „*Azt hitték, hogy az anyanyelvük csak az ő s a hozzájuk hasonlóak kiváltsága, amely megkülönbözteti, magasabb rendűvé teszi őket az állatoknál és az idegeneknél...*” (168.) Az agresszivitás újabb hulláma a nyelvi sokk után következik, de figyelemre méltó az állat és az idegen egy szintre helyezése a tömeg számára. A narrátor emberismerete fájdalmasan pontos, tisztában van a hitványság általános társadalmi jelenlétével és a tömegpszichológiával.

Idegenség, barbárság, megaláztatás, a nyelvek és a tudás segítségével felülkerekedés a körülményeken; eddig ezeket a párhuzamokat értük tetten Kazinczy Ferenc és Angelo Soliman sorsában. A regény fontos szerepet tulajdonít kettőjük otthonkeresésének, vagyis mindkettőjük fizikai és lelki értelemben vett *otthontalanságának*. Mindketten otthontalankok, bár lázas otthonkeresésük látszólag és ideiglenesen célhoz ér.

Kazinczy Ferenc és Török Sophie otthonteremtési próbálkozásai Bányácskán, Kazinczy eufemizmusával Széphalmon mentek végbe. Sophie és Ferenc számára a *szellemi otthon* birodalma a fontos, annak esztétikai értelemben vett tartalma és megélhetősége okán. Bécsben Angelónak könyvtára és olvasófootele jelenti az otthon lényegét, bár ő nem rendelkezik olyan szellemi társsal, mint Sophie, és olyan mély megértést sem tapasztal házastársa részéről, mint amilyen Ferencnek jutott. Ez a megértés kölcsönös, Kazinczy nem osztozik férfitársai rendi szemléletében, számára a nő egyenrangú társ, szellemi partner, sőt, nézete szerint az aszszonyi nemben meglevő értékeket hiába keresete saját nemében. (SZENVEDELMEK, SZENVEDÉLYEK – KAZINCZY FERENC MAGÁNVLÁGA. Vál., szerk. Czibula Katalin és Demeter Júlia. Protea Kulturális Egyesület, 2009. 53.)

„[Kazinczy] ragaszkodott hozzá, hogy olvassak. [...] Az olvasás ideális körülményeinek biztosítása, mondta, ugyanúgy a hatalmas és gazdag nyugati civilizáció része, mint az olvasás maga.” (367.) A szalon bútorai, a falakat díszítő, tudatosan megválasztott metszetek, a hangszerek, könyvek mind-mind áldozatul esnek a titokzatos romlásnak, minden szétesik, megreped, elfogy, mint a kávé, a szellem itala. Ez az életforma itt otthonatlan lesz (367.), megannyi bájos részlete megsemmisül. Némelyik már a megvalósulás előtt – a kertbe tervezett műrom –, a magnóliafát ki kell vágni, a ház arányait szándékosan rontja el az olasz építómester. Sophie kifinomult ízléssel válogatott öltözéke darabjainak szintén ez a sorsa: a kecses cipő a sárba ragad, a különleges kalapot elragadja a durva szélvihar, a finom, sötétzöld, rojtos selyemkendő a kolerás kisgyermek szemfedőjeként végzi. A gonddal kiválasztott metszetek egyenként hullnak le a falról, a személyes emlékeket őrző könyvtárat el kell adni a pataki kollégiumnak, mert nincs mit enni.

Angelo Soliman otthonteremtési küzdelme semmivel sem könnyebb, mint Kazinczyé és Török Sophieé. De ők saját szülőföldjükön idegenek, ez teszi helyzetüket még fájdalmasabbá. Angelót gyermekként hurcolták Bécsbe, szülőföldjéről emlékei sincsenek. Saját sötét bőrén kénytelen megtapasztalni a centrum és a periféria markáns jelenlétét Bécsben: „*Ahogy egyre kijjebb jutott a városból, egyre beljebb a parasztok közé, egyre gyermekibb gonoszszágot, egyre döbbenetebb idegenkedést és undort tapasztalt. Egyre kevésbé tekintették embernek és egyre készebbnek mutatkoztak, hogy azonnal megöljék [...] Fulladozva menekült vissza a belvárosba...*” (304.)

Az idegen emblemikus megjelenítője, a *zsidó* természetesen nem hiányozhat abból a világból, amely Kazinczyt és Angelo Solimant körülveszi. Valahányszor felbukkan a zsidó alakja a regényben, a közvélekedés szerint százszor rosszabbnak tűnik, mint azok, akiknek sötét bőre van, vagy hibbantra olvassák magukat. A démoni rossz par excellence megtestesítője a zsidó, a legpusztítóbb ellenség, járványok okozója, keresztény kisgyermek gyilkosa, keresztény urak bankár szipolyozója. Angelót azzal vádolják, hogy kisgyermekeket ragadott el a zsidók számára, a kolera sújtotta Zaglamben pedig hírlík, hogy két zsidót égettek meg a parasztok a járvány terjesztésének vélelme miatt. Az idegenekre szórt összes balítélet legszilárdabban a zsidókkal szemben érvényesül. Ők a legidegenebbek, legotthonatlanabbak, Kazinczynál és Solimannál is jobban számkivetettek, mert nem hitték soha, amit a fiatal Kazinczy még hisz: „...akkor még hajlamos voltam azt himni, hogy otthon vagyok a világban. Sok tapasztalatnak kellett még eljőnnie ahhoz, hogy megtanuljam: nem vagyok otthon sehol”. (354.)

Kazinczy családottsága ma sem lehetne mélyebb, mint amikor Pestről hazatérve Széphalomra így fakadt ki: „*Hazaérkezésekor diühöngve ócsárolta az Arpádba, Álmosba és a mítikus magyar őskorba révedő ifjakat, akik olyan könnyed kézzel lökték odébb az ő észre, formára, szépségre és nyelvre alapozott világhképét [...] S ami még rosszabb: ezek az ifjak épp Ferenc példájából, szegénységéből és hatalmának elvesztéséből jöttek rá arra, hogy akkor tudják megtömetni a zsebüket pártfogóikkal, [...] ha hizelegnek nekik.*” (71. k.)

Csak ne lenne ez a regény olyan hátborzongatóan aktuális.

Ujvárosi Emese